

קידום הבחירות ברשות הפלסטינית: הסיבות למהלך וסיכויי היתכנותו

מיכאל מילשטיין

התלכדות מספר גורמים הביאה לשינוי, הצהרתי לפחות, בעמדת חמאס כלפי קיום בחירות ברשות הפלסטינית. הארגון הכריז כי הוא מוכן לקידום הבחירות, שהדוחף המרכזי להן הוא אבו מאזן. למרות הגישה החיובית שהרשות הפלסטינית וחמאס מפגינים כרגע, נראה כי ישנם עוד מכשולים רבים בדרך, ובראשם העיתוי, המשקעים בין הצדדים ותפקידה של ישראל. לפי שעה, נראה כי הסיכוי למימוש בחירות לפי דגם העבר נמוך, בוודאי כאלה שתתממשנה בו זמנית בגדה המערבית, מזרח ירושלים ורצועת עזה. עם זאת, יוזכר שהמערכת הפלסטינית כבר סיפקה בשני העשורים החולפים תקדימים של דינמיקה שהביאה להתפתחויות לא-צפויות. מבחינת ישראל - כל עוד יסתמן כי הבחירות ייערכו בגדה המערבית בלבד וללא השתתפות חמאס (וללא אפשרות שיתפתחו לכדי בחירות מלאות), לא עולה צורך למנוע אותן. לעומת זאת, לא מומלץ ליטול הימורים לגבי המערכת הפלסטינית בהקשר של בחירות מלאות. לקחי 2006 עדיין רלוונטיים ומעידים כי הרפתקה פוליטית עלולה להתפתח במהירות לשינוי אסטרטגי שלילי מבחינת ישראל.

באחרונה מקודם רעיון הבחירות ברשות הפלסטינית, באופן שנראה לפחות בשלב זה רציני יותר מאשר בעבר. הדוחף המרכזי למהלך הוא אבו מאזן, המעוניין בבחירות מדורגות: ראשית לפרלמנט, ורק לאחר מכן לנשיאות. עד לשבוע האחרון הדיון בסוגיה במערכת הפלסטינית דשדש, בעיקר בשל התנגדות תקיפה מצד חמאס, שדרש לערוך את שתי מערכות הבחירות בו-זמנית. ואולם, בימים האחרונים ניכר שינוי בעמדת הארגון בעקבות הכרזתו כי הוא מוכן לקידום הבחירות, תוך רמיזה כי אפשר שיסכים למתווה אבו מאזן בנושא. התפתחות זו מעוררת תקווה במערכת הפלסטינית שאולי הפעם הרעיון יקרום עור וגידים, וזאת בניגוד למגעים רבים בעניין שנערכו בין הרשות הפלסטינית לחמאס ב-14 השנים שמאז הבחירות הקודמות, והסתיימו כולם בכישלון.

קידום הבחירות על-ידי אבו מאזן בעת הנוכחית נובע מכמה מניעים מרכזיים:

א. **רצון לבסס לגיטימציה בזירה הפנימית:** זה מספר שנים מסתמן ניכור בין הציבור לרשות הפלסטינית, המלווה בביקורת של האוכלוסייה על שחיתות שלטונית ועל התאבנות המערכת הפוליטית תחת ממשלו הריכוזי של אבו מאזן. התסכול הזה בא לידי ביטוי בשנים האחרונות במחאות ציבוריות, כמו למשל בנושא חוק הביטוח הסוציאלי, שבמסגרתן יצאו המונים לרחובות. כדי לחדש את הלגיטימציה הפנימית לשלטונו, מקדם אבו מאזן בשנים האחרונות מפגני דמוקרטיזציה לכאורה, אך כאלה שלא גלומים בהם אתגרים ממשיים מבחינתו, כמו למשל בחירות מקומיות, שנערכו רק בגדה המערבית וללא השתתפות חמאס, או כינוס הוועידה הכללית של הפתח ובחירת הנהגה לארגון על טהרת תומכיו.

ב. **בלימת זליגה אפשרית של רוחות האביב הערבי אל המערכת הפלסטינית:** נראה כי המחאה הציבורית הנוכחית בלבנון, במצרים ובעיראק, הממוקדת בהיבטים כלכליים ובשחיתות ממשלתית, מעוררת חוסר נוחות גם ברמאללה נוכח הדמיון הבסיסי למצב ברשות הפלסטינית. אפשר שקידום הבחירות נועד להוות "הקדמת תרופה למכה", כלומר להפגין לכאורה נכונות לתיקון פנימי לפני שתפתח גם בגדה המערבית מחאה ציבורית רחבה שתחתור להפלת הסדר הקיים.

ג. **לחץ חיצוני:** האיחוד האירופי מבקר מזה זמן את היעדרן של בחירות ברשות הפלסטינית ואת העובדה כי הנהגתה לא חידשה זמן רב את הלגיטימציה לשליטתה (בניגוד לעבר, לא מופעל על אבו מאזן לחץ אמריקאי, נוכח הנתק בין ממשל טראמפ לממשל ברמאללה). לכך נוספו בשבוע האחרון מאמצי שכנוע של קטר על הרשות הפלסטינית וחמאס, מלווים בהצעה ולפיה חמאס יתמודד בבחירות לפי "הדגם התוניסאי", כלומר באמצעות אישים המזוהים עם התנועה אולם אינם פעילים בולטים בה.

ד. **הכשרת הקרקע לקראת "היום שאחרי":** אבו מאזן מודע לרחש הגובר במערכת הפלסטינית לקראת הסתלקותו ומעוניין לחזק את יסודותיה לעתיד. אחד הבולטים שבהם הוא פרלמנט נבחר ומתפקד, אשר לפי החוק הפלסטיני יושב-הראש שלו הוא שאמור להחליף את הנשיא - אם וכאשר יסתלק - לפרק הזמן שעד עריכת בחירות. מאז 2006, יושב-ראש הפרלמנט היה איש חמאס וייתכן שאבו מאזן חותר לכוון פרלמנט חדש, תוך הבטחה כי העומד בראשו יגיע משורות הפתח (זאת בעיקר אם חמאס לא יטול חלק בבחירות והן תיערכנה בגדה המערבית בלבד).

ה. **סיכול "עסקת המאה":** אפשר שקידום הבחירות נועד לשמש אמצעי לדחיית ההכרזה על "תכנית המאה" של נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ, בתקווה כי הרעיון יתמוסס בהדרגה עד התפוגגות מלאה.

ייתכן שהשינוי בגישת חמאס כלפי סוגיית הבחירות - לפחות במישור ההצהרתי (באמצעות הסיסמה שטווחה "אנו מוכנים") - נובע גם הוא מהחשש מפני חיקוי ההתעוררות העממית במרחב האזורי גם ברצועת עזה, שהיא זירה נפוצה הרבה יותר מאשר הגדה המערבית (חמאס רואה בהתפרצות ציבורית נגדו איום שלא נופל מהאתגרים החיצוניים עליו, ובראשם ישראל). לאחר התלבטויות בהנהגת חמאס האם לאפשר את הבחירות, נראה כי העמדה שגובשה בהובלת יחיא סנוואר, היא שיש לקיימן בעזה גם אם תהיינה לפרלמנט בלבד, וללא תאריך יעד לבחירות לנשיאות. אם רעיון הבחירות אכן יתקדם לקראת מימוש, אפשר שייווצרו תנאים לכינון ממשלת אחדות שתקבל על עצמה את הניהול האזרחי של רצועת עזה ותפטור לכאורה את חמאס מכך, בלי שהארגון יידרש לוותר על כוחו הצבאי (סביר כי מאחורי הקלעים חמאס יחזור לשלוט ולהשפיע על כלל מישורי העשייה, לרבות האזרחי).

למרות הגישה החיובית שהרשות הפלסטינית וחמאס מפגינים כרגע בהקשר לבחירות, נראה כי ישנם עוד מכשולים רבים בדרך. הראשון שבהם הוא מחלוקת לגבי עיתוי קיומן של הבחירות לפרלמנט ולנשיאות, ואולם, התגמשות של חמאס בנושא עשויה להביא לפריצת דרך. לאחר צליחת המכשול הזה, יוותר בעינו היחס רווי המשקעים השליליים והחשדנות בין הפתח לחמאס, שמוצא ביטוי בהאשמות הדדיות באשר לחוסר כנות ורצינות שיכשיל את מהלך הבחירות.

גורמים בפתח טוענים כי חמאס הוא המכשול הראשי בפני הבחירות, וישראל - המכשול השני. לדבריהם, חמאס אומנם הביע נכונות להשתתף בבחירות, אך עדיין הכרחי לפתור סוגיות טכניות, כגון הגורם שיפקח על הבחירות בעזה. אשר לישראל, צפה ועלתה אבן הנגף המגולמת בשאלה האם ישראל תאפשר השתתפות של תושבי מזרח ירושלים בבחירות, כפי שהיה בבחירות 1996 ו-2006. בכירי הרשות הפלסטינית וחמאס הבהירו כבר שהתנגדות ישראלית תסכל את הבחירות, ונראה כי חלקם אף מעוניינים להשתמש בטיעון זה כ"סולם" להתקפות בנושא.

בעת הנוכחית, מסתמנים ארבעה תרחישים עיקריים בהקשר לבחירות:

א. כישלון המהלך כולו נוכח חוסר הסכמה בין הרשות הפלסטינית לחמאס, תוך הטלת האשמות הדדיות על טרפוד היוזמה - תרחיש סביר למדי כרגע.

ב. התעקשות של אבו מאזן לקיים בחירות בגדה המערבית בלבד, בעקבות כישלון המגעים עם חמאס - מהלך שפלסטינים רבים סולדים ממנו בטענה שיעמיק את הפיצול בין רצועת עזה לגדה המערבית.

ג. הסכמת הרשות הפלסטינית וחמאס לקיים בחירות בגדה המערבית וברצועת עזה לפי "הדגם התוניסאי", כלומר השתתפות הזרם האסלאמי באופן עקיף ובאמצעות נציגים ו/או רשימות המזוהות עימו.

ד. בחירות מלאות לפי דגם 2006.

לפי שעה, נראה כי הסיכוי למימוש בחירות לפי דגם העבר נמוך, בוודאי כאלה שיתממשו בו זמנית בגדה המערבית, מזרח ירושלים ורצועת עזה. עם זאת, יוזמר שהמערכת הפלסטינית כבר סיפקה בשני העשורים החולפים תקדימים של דינמיקה שהביאה להתפתחויות שסתרו למעשה רצונות ואינטרסים של גורמי מפתח: החל מבחירות 2006, שאבו מאזן היה מסויג מהן אך נאלץ לממשן בעקבות לחץ אמריקאי עליו, וכלה במבצע "צוק איתן", עימות שחמאס וישראל לא רצו בו, אך נגררו אליו בעקבות התגוששות שיצאה משליטה. גם רעיון הבחירות עשוי להיות תוצאה של דינמיקה כזו, במיוחד על רקע לחצים מבית ומחוץ לקיימן.

מבחינת ישראל - כל עוד יסתמן כי הבחירות תיערכנה בגדה המערבית בלבד וללא השתתפות חמאס (וללא אפשרות שתפתחנה לכדי בחירות מלאות), לא עולה צורך למנוע אותן. הן לא תספקנה לאבו מאזן חותם לגיטימציה משמעותי, ומנגד גם לא תגלמנה סיכון של ממש מבחינתה, בעיקר לא במובן התחזקות חמאס בגדה והשתלבותו בממסד השלטוני, קל וחומר השתלטותו על חלקים ממנו.

ואולם, ישראל תידרש להתערב אם תחל להתממש הסכמה בין הרשות הפלסטינית לחמאס אשר לבחירות רחבות, על פי "הדגם התוניסאי", קל וחומר לפי הדגם של בחירות 2006. ראשית, עלול להיווצר לחץ חיצוני, ובפרט אירופי, על ישראל להתיר בחירות במזרח ירושלים. שנית, וחמור מכך, תרחיש שכזה יגלם סיכון של "הרמת ראש" של חמאס בגדה המערבית, ומקפצה להשתלטותו על מוסדות אש"ף, קל וחומר אם התנועה תזכה בהישג משמעותי בבחירות.

לנוכח אפשרות שכזו, על ישראל לשקול האם לסכל את הבחירות, החל מהתנגדות מוחלטת להצבעה במזרח ירושלים, עבור במעצר מנהיגי ומועמדי חמאס ומניעת תעמולה של

הארגון/רשימה שתייצג אותו בגדה המערבית, וכלה בשיבוש המאמצים הארגוניים לעריכת הבחירות (למשל תנועת נציגי ועדת הבחירות מהגדה המערבית לרצועת עזה). סביר כי מהלכים אלה ילוו בביקורת בינלאומית, אולם המחיר של התעצמות השפעת חמאס על המערכת הפוליטית הפלסטינית עלול להיות כבד יותר מבחינת ישראל. מכל מקום, נראה כי עדיף לישראל לא להביע עמדה רשמית בנושא כבר עתה, ולאפשר למערכת הפלסטינית "להתבשל" בתוכה.

נראה כי בעת הנוכחית לא מומלץ ליטול הימורים לגבי המערכת הפלסטינית בהקשר של בחירות מלאות - גם אם הם נשענים על הערכות מושכלות או על ממצאי סקרי דעת קהל, המעידים על יתרון של הפתח מול חמאס. לקחי 2006 עדיין רלוונטיים ומעידים כי הרפתקה פוליטית עלולה להתפתח במהירות לשינוי אסטרטגי שלילי מבחינת ישראל.